

SÜKKERİ (السُّكَّرِي)

Ebû Saîd el-Hasen b. el-Hüseyn
b. Ubeydillâh el-Atekî es-Sükkerî
(ö. 275/888)

**Basralı şiiir ve ahbâr râvisi,
dil ve edebiyat âlimi.**

212 (827) yılında doğdu. Emevîler ve Abbâsîler dönemi siyasî ve kültürel hayatında etkili ailelerden Mühellebîler'e mensuptur. Hocaları arasında Yahyâ b. Maîn, Muhammed b. Habîb, Ebû Hâtîm es-Sicistânî, Riyâşî, Ahmed b. Hâris el-Hazzâz, İbn Şebbe, İbnü's-Sikkît ve Hâris b. Ebû Üsâme gibi âlimler sayılmaktadır. Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ ile görüştüğü, Ebû Ubeyde et-Teymî, Ebû Zeyd el-Ensârî ve Asmaî'den ders okuduğu şeklindeki rivayet tarih bakımından mümkün görünmemektedir (Yâkût, VIII, 95-97). Çok sayıda şairin divanını derledi ve şerhini yaptı. Bunlar arasında İmrüülkays b. Hucr, Nâbiga ez-Zübânî, Kays b. Hatîm, Meymûn b. Kays el-A'şâ, Zühêyr b. Ebû Sülmâ, Lebîd b. Rebîa, Hasân b. Sâbit, Hutay'e, Nâbiga el-Ca'dî, İbn Kays er-Rukayyât, Ahtal, Cerîr b. Atıyye ve Ebû Nüvâs zikredilebilir (a.g.e., VIII, 98). Ayrıca Benî Hüzeyl, Benî Şeybân, Benî Rebîa, Benî Kinâne gibi çeşitli kabilelere mensup şairlerin şiirlerini derleyerek çok sayıda kabile şiiri divanı oluşturdu (a.g.e., VIII, 99). Bu eserlerin çoğunu hocası Muhammed b. Habîb'den rivayet etti.

Sükkerî'ye birçok şiir ve ahbâr rivayeti dolayısıyla "râviye" (büyük râvi) lakabı verilmiştir. Rivayetleri kabul hususunda Basra okulu katı bir tutum benimsediği halde Sükkerî'nin Kûfe okulunda olduğu gibi daha rahat bir tavır ortaya koyarak nakilleri çoğalttığı ve kendisini Basra okulunun metoduyla sınırlamadığı görülür. Bunda Muhammed b. Habîb ve diğer Kûfe okuluna mensup hocaları ile onun sürekli not tutma alışkanlığının tesiri olmalıdır. Zira çağdaşı Sa'leb'in, hâfızasına güvenerek elde ettiği bilgileri kayda geçirmemesine rağmen Sükkerî'nin defterini sürekli yanında taşıdığı, duyduğu bilgi ve rivayetleri kaydettiği belirtilir (İbnü'l-Kiftî, I, 148).

Güvenilir, dindar ve ehliyetli bir kimse olduğu belirtilen Sükkerî'nin "nahiv" ve "lugavî" nisbelerinden aynı zamanda nahiv ve lugat âlimi olduğu anlaşılmaktadır. Şiir şerhi sırasında birçok kelimenin anlamıyla ilgili açıklamaları onun bu alandaki bilgisini ortaya koymaktadır. Ayrıca Kur'an okut-

ması ve hattının düzgün olması dolayısıyla itibar gördüğü belirtilir. Hocası Muhammed b. Habîb gibi neseb ilmiyle de meşgul olmuştur. Talebeleri arasında Muhammed b. Ahmed el-Hakîmî, Muhammed b. Abdülmelik et-Târîhî, Ebû Sehl b. Ziyâd el-Kattân'ın isimleri zikredilir. Birçok kaynakta belirtildiği üzere 275'te (888) vefat etmiş olup ölüm tarihi olarak verilen 290 (903) yılı yanlıştır.

Eserleri. İbnü'n-Nedîm, Sükkerî'nin derlediği elliye yakın divandan ve otuza yakın kabile şiirleri divanından bahseder. Bunlardan yayımlanmış olanlar şunlardır: 1. *Dîvânü'l-Hüzeliyyîn** (*Şerhu eş'âri'l-Hüzeliyyîn*). Eserin yaklaşık otuz şairin şiirlerinin yer aldığı bölümünü İngilizce tercümesiyle birlikte *The Poems of the Huza'ilis* adıyla John G. Kosegarten neşretmiştir (London 1854). Diğer bir kısmını *Letzter Teil der Lieder der Hudhailiten* adıyla (Berlin 1884) Julius Wellhausen Ebû Züeyb el-Hüzeli'nin divanını *Neue Hudhailiten-Diwane: Divan Abu Du'aib* ismiyle (I, Hannover 1926) ve diğer bazı Hüzeli şairlerin şiirlerini *Die Diwane der Hudhailiten: Dichter Sa'ida b. al-Guajja, Abû Hirâs, al-Mutanahhil und Usâma ibn al-Harîr* adıyla (II, Leipzig 1933) Josef Hell yayımlamıştır. Daha sonra Dârü'l-kütübü'l-Misriyye idaresi tarafından kendi kütüphanelerindeki nüsha esas alınarak ve önceki neşirler göz önünde tutularak neşredilmiştir (*Dîvânü'l-Hüzeliyyîn*, I-III, Kahire 1945-1950). Eser, Abdüsettâr Ahmed Ferrâc tarafından tahkik edilip Mahmûd Muhammed Şâkir tarafından kontrol etmek suretiyle de yayımlanmıştır (*Şerhu Eş'âri'l-Hüzeliyyîn*, I-III, Kahire 1963-1965). 2. *Eş'ârü'l-luşûş*. Yağma ve baskınlarıyla tanınan şairlerin şiirlerini ihtiva ettiği anlaşılan eserin sadece Tahmân b. Amr el-Kilâbî'nin şiirlerine ait kısmı günümüze ulaşmış olup neşredilmiştir (nşr. William Wright, Leiden 1859; nşr. Muhammed Cebbâr el-Muaybid, Bağdat 1968; nşr. Muhammed Abdülkerîm Mes'ûd, Beyrut 2002). 3. *Şi'ru'l-Ahtal*. Ebû Abdullah Muhammed b. Abbas el-Yezîdî'nin Sükkerî'den, onun da Muhammed b. Habîb'den rivayet ettiği eser Antuan Sâlhânî (Beyrut 1891) ve Fahreddin Kabâve (Halep 1971; I-II, Beyrut 1399/1979; I-II, Beyrut 1400/1980) tarafından yayımlanmıştır. 4. *Dîvânü Cirânî'l-Âvd en-Nümeyrî* (Kahire 1931; nşr. Nûrî Hammûdî el-Kaysî, Bağdat 1982). 5. *Şerhu Dîvânî Kâ'b b. Zühêyr* (nşr. Tadeusz Kowalski, Krakow 1950; Kahire 1369/1950, 1385/1965). 6. *Şerhu Dîvânî'l-Hu-tay'ê*. Ahmed Emîn eş-Şinkitî tarafından

Dîvânü'l-Hu-tay'ê adıyla (Kahire 1323), ayrıca *Dîvânü'l-Hu-tay'ê bi-şerhi İbni's-Sikkît ve's-Sicistânî* için de yayımlanmıştır (nşr. Nu'mân Muhammed Emîn Tâhâ, Kahire 1958, 1987). 7. *Dîvânü Ebi'l-Esved ed-Dü'eîlî*. Eseri Sükkerî'den Ebû'l-Hattâb Abbas b. Ahmed, ondan Ebû'l-Kâsım Ubeydullah b. Osman ed-Dekkâk rivayet etmiştir (nşr. Muhammed Hasan Âl Yâsîn, Beyrut 1974). 8. *Şerhu Dîvânî'z-Zefyân Ebi'l-Mirķâl 'Atâ' b. Üseyd et-Temîmî*. Muhammed Abdullah el-Atram yüksek lisans tezi olarak eseri neşre hazırlamıştır (Câmiatü'l-Ezher Külliyyetü'l-lugati'l-Arabiyye, Kahire 1973-1974). 9. *Şerhu Dîvânî İmri'i'l-Kays*. Ebû Amr eş-Şeybânî, Asmaî, Hâlid b. Külsûm ve Muhammed b. Habîb tarafından çeşitli açıklamalarla birlikte rivayet edilen divanı Sükkerî derlemiş olup eser divanın en önemli şerhi kabul edilir. Kitabı, *Dîvânü İmri'i'l-Kays ve mülhâkâtühû bi-şerhi Ebî Sa'îd es-Sükkerî* adıyla Enver Alyân Ebû Süveylim ve Muhammed Ali eş-Şevâbî yayımlamıştır (I-III, el-Ayn 1421/2000). 10. *Dîvânü 'Adî b. Zeyd* (nşr. Muhammed Cebbâr el-Muaybid, Bağdat 1965).

Sükkerî, hocası Muhammed b. Habîb'den Hişâm b. Muhammed el-Kelbî'nin *Cemheretü'n-neseb* adlı eseriyle hocasına ait *el-Muhabber* ve *el-Münemmağ fî ahbârî Kureyş* adlı eserleri de rivayet etmiştir. Ayrıca kaynaklarda *Kitâbü'l-Vuhûş*, *Kitâbü'n-Nebât* (İbnü'n-Nedîm eserin bir parçasını gördüğünü belirtmiş, İbn Sîde *el-Muhasşas*'ta bu eserden nakillerde bulunmuştur), *el-Menâhil ve'l-ķurâ, el-Ebyâtü's-sâ'ire, Men Kâle beyten ve luķķibe bih* ve *Şerhu Nevâdiri Ebî Zeyd el-Ensârî* gibi eserleri zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 177-180; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 296-297; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ'* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Beyrut 1424/2003, s. 159, 187; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, VIII, 94-99; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 148, 291-293; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 126-127; Abdülbâki b. Abdülmecîd el-Yemânî, *İşâretü't-ta'yîn fi teracimi'n-nühât ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Abdülmecîd Diyâb), Riyad 1406/1986, s. 88; Brockelmann, *GAL*, I, 108-109; *Suppl.*, I, 168; Sezgin, *GAS*, VIII, 97; M. Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 66; Nâsiruddin el-Esed, *Meşâdirü's-şîri'l-Câhilî*, Kahire 1978, s. 193, 494-496; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1963, 1964 et 1965", *MIDEO*, VIII (1964-66), s. 261-264; Nihad M. Çetin, "Sükkerî", *İA*, XI, 92-94; S. Leder, "al-Sukkari", *El'* (Ing.), IX, 805; Mehmet Sami Benli, "Muhammed b. Habîb", *DİA*, XXX, 533-534.

